

№ 48 B.

EESTI LUULE VILETSUSED

PALJASTANUD

JOH. AAVIK

OSAÜHISUS „NOOR-EESTI KIRJASTUS“

A-2688

SAMALT AUTORILT:

„KEELELISE UUENDUSE KIRJASTIKU“ SEERIAS:

- Nr. 1: *Eesti rahvusliku suurteose keel*. Hind 50 k.
Nr. 2: *Hirmu ja õuduse jutud I*. Tõlkinud ja eessõnaga varustanud Joh. Aavik. Hind 35 k.
Nr. 3: *Hirmu ja õuduse jutud II*. Hind 30 k.
Nr. 4: *Inimesi jälgimas I*. Hind 35 k.
Nr. 5: *Katsed ja näited*. Koguke keele proovidena tõlgitud novelle ühes pikema grammatilise sissejuhatusega. Hind 60 kop.
Nr. 6: *Keeleuuenduse põhjused*. Hind 45 k.

MUUDEL KIRJASTUSTEL:

- Mõned keelereeglid*. „Noor-Eesti Kirjastus“. Hind 25 k.
Keele kaunima kõlawuse poole. Hind 30 k.
Kas uuendada wõi mitte? 28 väidet ja vastuväidet J. W. Weskile. Osauhisus „Noor-Eesti Kirjastus“. Hind 40 k.
Üleskutse ja juhatus Eesti rahvakeele sõnade korjamiseks. Hind 10 k.
-line ja -lik küsimus. Hind 40 k.
Nominatiivsed liitumised. Hind 30 k.
Praktiline Soome keele õpetus. Hind 125 k.
Viron kielen opas. Hind 120 k.
L'Insuffisance de la dérivation française. Sonderabdruck aus den „Neuphilologischen Mitteilungen“. Helsingfors 1910.

TÖLKED:

- Juhani Aho*: „Üksi“. Hind 75 k.
J. H. Rosny: „Maakera surm“. Hind 30 k.

VALMISTUSEL „KEELELISE UUENDUSE KIRJASTIKU“ SEERIAS:

- uma lõpulised intransitiivid*.
Keel ja rahvus.
Keeleuuenduse väljavaated (kui kaugele võib ja tuleb minna keeleuuenduses).
Katsed ja näited II.
Hirmu ja õuduse jutud III.
Inimesi jälgimas II.
Väljavalik rahvalaule.
Paul Heyse: Niino ja Maaso.

EESTI ÜLIÕP. SELTS „ÜHENDUS“
TARTUS.

№ 458 B.

EESTI LUULE VILETSUSED

PALJASTANUD

JOH. AAVIK

41761

OSAÜHISUS „NOOR-EESTI KIRJASTUS“, 1915

Eesti Kirjanikkude Seltsi „Noor-Eesti“ toimetus nr. 35.

A-2688

Дозволено военною цензурою.

Ed. Bergmanni trükk, Jurjevis.

Kõnena ette kantud Taara linnas
28. märtsil 1914.

Luule, selle sõna tehnilises, vormilises mõttes, s. o. proosa vastand, oli ajal endisil kahtlemata üleüldiselt enam lugupeetud ja austatud kui meie päivil. Seda näitab muu seas ka vahakord luuletaja vastu. Luuletaja — see oli midagi nagu erakordist, midagi üliinimlikku ja prohvetitaolist, kes jumaluse sädet rinnus kandis ja seda liht surelikele ilmutas. Teda ümbritses miski ideaalsuse ja iluduse pühasära. Seepärast sulaski muinasroomlaste keeles sõnas *vates* prohveti ja luuletaja mõiste ühte. Luuletaja — see oli veel Schilleri aegu idealist ja unistaja *par excellence*, kelle hing heljus kõrgemis regioonides, puhtamas ja vabamas õhkkonnas, kaugel „proosarahva“ tüütavast ning labasest kärast ja igapäevaste inimeste väiklasist ning sagedasti alatumist huvidest, andudes oma paleuste maailmale, mille ainus kujutlemine ta hinge kirgastas¹, nagu jumalikul ja ülimalisel õnnesäral. Sisu ülevusest ülenes vormigi aime: riimides ja värsides kirjutamine, ka aineist vähem luulelisist, oli suures aus ja peeti suursuguseks kunstiks, jauniks taideks², mida tõsisedki riigimehed püüdsid oma vabadel tundidel harjutella.

See luulevormi, luuletamise, salmitagemise suurem nimbus ehk ausära endisil ajal on seleta-

¹ ära seletas, selgitas (verklärte; sõnast, kirgas [kirka] — selge, hele); ² taie (om. taide) — kunst; 'jaunis' — suurt-sugu (edel, благородный); kunstlikult loodud sõna, sõna 'kaunis' kõlalisel analoogial, millele ta ka tähenduslikult lähe-

tav see läbi, et siis värs, seotud kõne, peaaegu oli ainus vorm, mida ilukirjanduslikuiks tooteiks tarvitati. Proosa oli tol ajal tõepoolest enam proosaliste asjade, teaduse, ajaloo, seaduste jaoks olemas. Ilukirjanduses oli teda luba käita¹ ainult alamis ja vähem suursugusis liikides, nagu näit. komöödias. Kõik tõsisemad ja ülevamad liigid ehk shanrid, nagu eepos, tragöödia, mis avaldasid kõrgemat luulelendu, nõudsid tingimata oma väljendusvormina värssi kuju; neid proosas kirjutata oleks samasugune andeksandmata maitse viga olnud, kui nüüd vanus kulunud tööriideis pidusaali minna. Seda oleks ebaviisakuseks, otse häbematus² peetud. Ja kellelegi ei tulnud meelegi selle viisakuse nõude vastu eksida. Seepärast on kõik dramaatiline kirjandus vanast Greeka-Rooma ajast päälle uuema ajani värssilises vormis esinenud: Sofokles, Plautus, Racine, Shakespeare, Schiller on oma draamad kirjutanud seotud kõnes. See vaade, et tõsisele draamale ainus vääriline vorm on värskestis 19-nda aastasaja keskpaigani, sest veel Victor Hugo nõudis seda omas *Cromwelli* eeskõnes.

Kuid läinud aastasaja keskpaigu sündis pööre: aristokraatlik värs hakkab tõusiku proosa eest draamaski lõpuliselt taganema, kuna ta jutustavas ilukirjanduses — romaanis — juba varemini oli pidanud vähehaaval oma seisukohad loovutama³. Võib ütelda, et 19-nda aastasaja teisest poolest

dal. Me asetame põhjusemõtte, et hädakorral võib ka hoopis uusi, enneolemata sõnatüvesid luua, ja käesoleva aine jaoks ei ole võimalik muul teel kohast sõna saada, sest „suursugune“ ei kõlba nii kõlaliselt kui oma kokkuseade poolest mitte. Sõna uuduse pärast tarvitame „jaunist“ esialgu katseks ainult sel ainsal kohal ses kirjutuses. Vahest leiab keegi midagi paremat. Sellekohase sõna järgi on karjuv tarve.¹ tarvita (olevik: käidan); ² Kõrvalrõhulise silbi järele -ttus (pro-tus): häbematus, tänamatus kannatamatus, südametatus; aga: õnnetus, arusaamatus; ³ käest ära andma.

päale jutustavas ja dramaatilises kirjanduses herra Proosa ainuvalitsejana esineb, kuna Värsi võimus ainult Lüürika väikse provintsiga on piiratud, kust ainult harv hulljulge värsivirtuoos, nagu näit. Rostand või Richepin või ka Hoffmannsthal julgub ta endisille pärismaile sisse tungida. Selle territooriumide kaotusega on Värs ka osa oma endisest hiilgusest ehk prestiishist minetanud¹. Ta on osalt kui kehvunud² suurtsugu perekond, kellele ainult ta peenendatud tõug ja seisuseuhkus on järele jäänud.

Päälegi on nüüd Proosal ilukirjanduses kaugelt suurem toodang, — juba lugemata romaanid üksi teevad ta määratumaks; selle kõrval moodustavad seotud kõnes tooted ainult väikse murdosa.

Kuid olgugi oma valitsevast seisukohast tõusiku proosa läbi väiksesse nurka tõrjutud on värsil sääl siiski oma auase ja ta leiab sääl nüüdki veel hardaid³ preestrid ja oma koguduse usklikka, kes imetluses ja joovastuses nende preestrite sõnu kuulatavad... Ja viimsel ajal on neid võõrail mail suuri ja kuulsaidki tõusnud.

Ja nüüdseski ilukirjanduses on seotud kõnes kirjutatud teoksed ikkagi mingi aristokraatlikum element, peenem ja suursugusem õis, olgugi apram ning helle ja seetõttu vähem võimeline väljendada nüüdis-aja elu ja inimese mitmekesiseid külgi ja keerulisi ilmeid. Luuletused saavad iga rahva kirjandusmuseumis olema kui kalliskivide, juveelide, kameede ja penikeste miniatüüride osakond, ja neid hinnatakse hoopis teistsuguse mõõdupuuga kui muid esemeid⁴, mis sääl leiduvad; nad saavad meil alati olema kirjandusliku kunsti isesuguseks luksuse haruks, mille loomiseks ainult mõningail väljavalituil annet, sest et tõsine luule-

¹ kaotanud; ² vaaseks jäänud; ³ täis agarust, pühalikku vaimustust (nom. 'harras'); ⁴ objekte (nom. 'ese').

taja olemine nõuab ühel ajal tunde-elu peenust ja rikkust ja teiseks vormimeele ning sõnalise võime sama-aegist arenust. Halbu luuletusi on muidugi küll kergem kirjutada kui tühiseid novelle või vääritud¹⁾ romaane, mispärast meil esimesi rohkem ja hõlpsamini toodetaksegi kui viimaseid. Kuid teiselt poolt on tõesti anderikas ja mitmekülgne luuletaja igatahes haruldasem, seega väärtuslikum nähtus kui talendikas romaanikirjanik. Seepärast on paha tunnismärk übe kirjanduse kohta, kui temas luuleosakond on nõrk, tühine ja madalal astmel.

*

Kuidas on meil selle poolest lugu? Otsekohesed olles peame tunnistama, et mitte väga rahuloldav. Sest meie luulekirjandus on nõrk, väeti, vähe algupärane. Ta on seda alati olnud. Ilmub, et paremad vanemad luuletajad, nagu Jannsen, Kreuzvald, Koidula, Weske, suurelt osalt on olnud tõlkijad, mugalejad²⁾, plagieerijad. Järgnev sugupõlvgi ei märgi just suurt edusammu: läinud aastasaja viimiste aastakümnete luule, nagu seda edustavad Bergmann, Lipp, Jakob Liiv, Jakob Tamm, Sööt, Anna Haava, on õre ja kahvatu küllalt ja ikkagi ilma selle võimsama ning sügavama omapärasuse ja individualiteedi pitserita, mis üksi kõrgema, ehtse, suurema kunsti tunnuseks tuleb pidada. Kõige uuem aeg, kõige viimised aastad ei ole ka märgatavat parandust toonud. Pääle paari erandi on see otse vastupidi; see on pahenemine, langus, dekadents. Gustav Suits, meie parem asjatundja ses suhtes³⁾ ja ise luuletaja, on seda pidanud konstateerima referaadis, mis ta a. 1911 Tartus Eesti Kirjanduse Seltsi üleüldisel koosolekul eelmise aasta luule toodangust pidas. Ja pr. Aino Kallas, kelle poole oli pöördud palvega samasugust

¹ väärtusetu; ² ümbertegijad; ³ selles tükis, selle poolest.

arvustavat ülevaadet 1912 aasta luule kohta esita, oli sunnitud keelduma ettevõttest, sest et mainitud¹⁾ aasta luule poolest midagi ei pakkunud, mille pärast oleks maksnud referaati teha. Materjaal puudus; luuletusi ei olnud. Ja hra Õunapi tooteid, kes tol aastal Eesti Muusat üksi edustas, ei võinud tõesti mitte arvesse võtta.

Ainult paar viimist aastat — 1913 ja 1914 — on natuke paranemist toonud.

Jah, Eesti luuleallika ahtrus on ilmne. See on enam kui hoolestav. See on alarmeeriv. Meie paremad luuletajad, need, kelt oodatakse vaimustavaid viise ja nõiduslikka harmooniaid, on väga kitsid oma annetega, nad vaikivad meelsamini²⁾ ega raatsi rahulda publikumi ootust, kelle imetlusi ja kiitust nad näivad ignoreerivat...

Süüdistatakse halbu aegu, praegust Aja Vaimu, mis vähe soodus³⁾ olla luule edenemisele. Moderni hinge ja eraldi Eesti liig majandusliku hinge õhkkonna kõle ja kuivetav tuul ei laskvat välja puhkeda õrnu luuleõisi.

Kuid mina isiklikult ei leia seda põhjendust rahuloldavaks. See ikkagi ei seleta mulle Eesti lüüra jõuetust ja tiisikust. Vaadake meie lõuna naabrid, lätlasi. Nende juures majanduslik elu ja tööstuslik tegevus keeb ja käärib palju võimsamini ja intensiivsemalt ja koguni nii, et juba ähvardab meie omalegi kardetavaks saada oma võistluse tõttu. Kuid sääl kõigest sest proosalisest kärast ja mürast hoolimata ja nagu selle kiuste lokkab ning õitseb luuletaim, ning on praegu nii esialal, et asjaomaste⁴⁾ ütlemist mööda

¹⁾ nimetatud (erwähnt, упомянутый); ²⁾ parema meelega; ³⁾ soodus (gen. soodsa) — kohane (günstig, благоприятный); ⁴⁾ asjaomane — kellesse asi puutub (Saksa: der betreffende).

kõik muud liigid varju saadab. Lüürika valitseb praegu Läti kirjanduses. Sääl on Rainis, sääl on Aspasia, sääl Skalbe, Eglit ja kogu plejaad nooremaid, kes luuletavad ja kes oma luuletusi avaldavad. Aga meil...!

Ei, majanduslik tegevus ei või süüdi olla, vähemalt mitte ükski. Peab otsima teisi, olulisemaid põhjusi. Need on kahtlemata sügavamal. Need peituvad nähtavasti rahva hinges endas, ta iseloomus, ta temperamendis. Mulle näib, et Eesti rahvas on üleüldse luulevaene tõug. Meil on vähe luuletajaverd. Sellele väitele näib meie kuulus rahvalaulude rikkus vastu vaidlevat. Kuid see vastolu on ainult pältnäha olemas. Meil on ainult seepärast nii suur protsent rahvalaule, et neid nii palju on ära korjatud ja üles kirjutatud. Võib olla, saaks lätlasilt ja venelasilt veel rohkemgi nende rahvaarvuga võrreldes. Teiseks ei ole meie rahvaluule mitte just kõrge luuleväärtsesega: asjatundjad leiavad ta olevat õige kuivavõitu, lüürika- ja eepika- s. o. tunde- ja sisuvaese. Ärgem tehkem endile seepärast oma rahvaluule rohkuse ja ilu kohta mingid illusioone, nii väga kui need meie rahvuslikku isetundmist kõdistaksidki ja nii väga kui meie vahest tarvitseksimegi seda kõdistust. Meil leidub tõepoolest vähe isikuid, kel on tarvilised kalduvused ja eeldused luuletajaks saada, kes luuletaja temperamenti omavad.

Päale selle tõulise põhjuse on meie luulekirjanduse nõrkuses süüdi veel üks teine tähtis asjaolu: *kasvatuse puude*. *Harimattus on suur!* See tuleb oma kord hää traditsiooni äraolekust. Meie luuletajail (päale mõnede erandite) ei ole tarvilist luuletajakasvatust, mille annab kirjanduslik haridus ja muude, eelkäinud luuletajate eeskuju ja üleüldine sellekohane tasapind. See kasvatuse puude on meile eriti tähtis ja huvitav.

Sest kuna me tõuliste nõrkuste vastu vaevalt midagi saame otsekohe ette võtta, võime halva ja puuduliku kasvatuses pahesid mõneski suhtes kõrvalda. Ainult hääd tahtmist on seks tarvis. Ja seejuures on veel vaja järgmist tähele panna: kuna kaasasündinud tõulised ja hingelised omadused enam sisu pääle määravalt mõjuvad ja selle väärtuse ning laadi tingivad, on kasvatusel pääasjaliselt vormilise külje kohta oluline tähtsus.

Kuid mis on sisu ja mis vorm? Kus lõpeb üks ja kust algab teine? Nii tihedasti seotud kui nad üksteisega ongi, iseäranis veel luules, võib sääl siiski teatud vahet teha. Paneme sisu arvele kõik, mis on isiklik, mida ei või õpeta, siia arvatud ka stiil oma abinõudega, võrdlustega, piltidega, meeoludega, sest et neilgi võib olla oma iseseisev väärtus, kuna me vormi all mõtleme puhttehnilist külge, välist, enam vähem konventsionaalist raami, mis sisu kannab, nagu eri rütmid, riimide kombinatsioonid, salvide kujud, ühesõnaga värsiehituse reeglid, mida võib ja peab ära õppima. Muidugi ei ole meil ka sisu poolest asi hiilgav. Meie luule torkab silma oma ainete kitsapiirsusega ja vaesusega, algupäraste motiivide puutega. Eesti luuletajal on imevähe leidlikkust, inventsiooni. See ei ole ka mitte sõnalise, külje külje lopsakas võrsumine, vaimuka stiili, uute, julgete võrdluste, üllatavate ütluste, luuleliste fraaside luksus ja sära. Meie luuletaja ei patusta iialgi sõnalise virtuositeedi liialisusega. Ta on pigemini kalduv vastakasse äärmuse¹ langema: ta luule on enamasti kuiv, kahvatu, sõnavane. Soodsal² juhtumisel võib sel olla miski mahe ja intiiimveetlus ning mõnu. Seepärast tahaks selle tasakaaluks soovida meie rahvale tüsedamat ja mahlaka-

¹ lühem vorm pro 'äärmusesse'; soovitame us-sõnades sisseütlevas lõpp-sse ära jätta (agu rahvakeeles), kus see arusaamist ei takista; ² hääl, kasulikul (благоприятный).

mat luuletajat, kelt luule hoogsamini, suurema värskusega ja suurema motiivide, piltide ja sõnade lopsakusega välja keeks, ja seda spontaanimalt, teataval kergusel, ilma seeläbi vesiseks, korduvaks ja lääguste ning tühisuste korrutajaks saamata, vaid see peaks olema midagi Ovidiuse, Victor Hugo, Pushkini taolist, kes sisu mitmekesisust ning küllust vormi meisterlikkusega ühendasid.

Vaheajal aga, selle igatsetu ja äravalitu tuleku ootel on siiski tarviline, et meie noored luuletajad — ma pööran nende poole — ei lakkaks¹ salmikuid tegemast ja endid ses tegevuses oma jõudu mööda täiendamast, ja seega kaasa avitamast meie luule üldise tasapinna tõstmiseks, milles pärast suured luulegeeniused võiksid võrsuda.

*

Esimene asi, algeline eeltingimus, millest vaja enne kõike hoolitseda, on vorm. See tundub vahest natuke paradoksaalsena käesoleval silmapilgul seda veel ütelda ja soovita. Eks ole meil küllalt ette heidetud liig ühekülgist vormikultust sisule kahjuks? Kes mitte ei seleta näit. „Noor-Eesti“ kirjanikkude viljatust ja jõuetust just selle ühekülgse vormitagaajamisega? Vormi soovita ja toonita, kas see ei tähenda veelgi suurenda ja edenda seda pahet, nii kahjulikku paljude Eesti kirjanduse tõsiste sõprade silmis? Kas ei ole see põleva õli pääle vett valamine? Kuid siiski seda peab veel. Vaja ikkagi uuesti veel vormi pääle tähelepanekut juhtida. „Noor Eesti“ ei ole meie arvates selle poolest veel oma ülesannet lõpule viinud. Eeskuju ei näi üksi mõjuvat; peab ka teooriat ja põhjasmõtteid esitama.

¹ ei jätaks järele (lakkama — aufhören, переставать).

Jah, me soovitame seepärast noorile luuletajaile enam vormi pääle rõhku panna. Tõepoolest on vaja, et nad hakkaksid sellega enam tegemist tegema. Nad ei oska seda külge mitte tarvilisel määral. Sest — kuulmata ja kurb asi — meie nooremad luuletajad, pääle mõne austatava erandi, ei oska veel mitte tehniliselt korrekte värse kirjuta. Mitmed ei ole veel jõudnud mõnede elementaariste salmiehituse reeglite saladustesse tungida. On viimne aeg, et nad sinna tungiksid. See on öeldud esiti üksikute kohta Muusa teenistuse alal. Tõe poolest, vaadake nende tooteid luulekogudes ja ajakirjanduses: ebakorrektsid värseid, ebasümmeetrilised ja amorfid¹) salmikud, kõige lihtsamad ja primitiivsemad, mis reeglikorratumalt, juhtumisi muutuvad, teisenevad, kord suuremaks kahanedes, kord pikemaks venides, ilma ühegi süsteemita. Üleüldse näivad nad amorfi¹, vormitumat armastavat. Kindla arhitektoonika tunne ja tarve puudub. Selle lisaks nende värseid kubisevad kõiksugu väiksist lohakusist ja tähelepanemattusist. Üks on kogemata paar silpi lühemaks või pikemaks sattunud kui ta kaasvennad. Näib, nagu ei oskaks nende autorid veel mitte täitsa kindlasti jambe trohäustest, kahesilbilisi ühesilbilisist eralda.

Tüübilise proovina sellest korratuses ja süsteemistusest antagu siin üks J. Öunapi luuletus (kogust „Rüütel Siegebock“), mille kõiki grammatika ja ortograafia iseäraldusi muutmata reprodutseerin:

Mu esiisade suur püha kodukoht (6 jambilist värsejalga)

Nüüd sulle tänulikult pühendan (5 jambi)

Kõik tundmused; mõistused ühendan (4 jalga, millest 2 keskmist daktüüli).

¹ ilma kindla vormita, kujutumad.

Et ütelda: kus õnn, kus hädaoht (5 jambi)
Sul oli saatjanaks kord nagu Seravim (6 jambi)
Siis aga põrgulik — vihane Kerubim. (5 jalga,
neist II ja III daktülid).

Ma sinu poeg, su hingeline and . . . (5 jambi)
Sa oled mulle nagu suur puukänd, (5 jambi)
Mis ükskord olnud puu ja seemneid värskesid
(6 jambi)

Oma ümber puistanud ja kohe tärkasid (7 trohäust)
Puud noored . . . Kasvasivad ikka tugevamaks,
(6 jambi)

Kõrgemaks, sirgemaks ja viimaks lugemataks
(6 jalga, neist esimene daktül).

Milline kaos, mäherdune anarhia, mihuke loha-
kus! Nii võib ainult see luuleta, kes luuletamis-
tehnikas asjus on hoopis harimata ja täieline
ignorant.

Üks teine sama autori oma (kogust „Ainus“):

Nooruse unistus, süita ja vaba,
Kuldlaenena täheni voola!
Õnnetus, kurbtus meid ära sa taba
Õnn, armastus elusse hoova!

See salm (stroof) on nüüd kindla rütmi ja
riimi süsteemiga kirjutatud, ja (mahaarvatud juh-
tumisel, kus tahetakse täitsa teadlikult ja mingi
effekti taotluseks uude süsteemi üle minna) pea-
vad järgnevad salmid täpikäält samas süsteemis
olema kirjutatud, ilma juhuliste kõrvale kaldumis-
teta. Tsiteeritud luuletuse kolmas salm aga si-
saldab neid kõrvalekaldumisi esimeses võetud
süsteemist:

Sa helise kõvasti, hõlju ka varjult, . . . (algab rõ-
huta silbiga)

Et rahvas sind kuulama tuleks!

Tundeliseta ollused purusta „Kaljult“ ... (alguses üks üleliigne jamb)
Et luulelik õrnus (*pro* „õrnus“!) ei sureks!!!

Luuletustes peavad süsteemilised riimide ja rütmide vaheldamised ja kordumised valitsema, samuti nagu tantsus süsteemilised süsteemiselt korduvad liikumised, sest muidu oleks see lihtne karglemine. Nende tehnika vigade pärast lükatakse ka suur hulk ajalehtedelle saadetud luuletusi tagasi.

Vormivigaseid ja amorfe salmikuid kirjutavad meil kahjuks ka mõned tuntud ja lugupeetud luuletajad, muu seas Juhan Liiv, kel ülepää sellekohane instinkt näib nõrk olnud ja mis tõttu mitmed ta luuletused vääritudmaks saavad. Näit. (koostust Juhan Liivi „Luuletused“):

Jää sisse kinni jäänud (3)
on põhja piiril laev. (3)
Ei enam teda siit lahti (3)
saa inimlik vaev. (2)

Ja laevameeste liikmed (3)
on külmast kangenud. (3)
Jää, lumi igavesed — (3)
kõik lootus langenud. (3)

Esimese stroofi viimses värsis puudub üks jalg. Vigane on samuti järgmine (lk. 75).

Pedak heleroheline, (3)
kask kuldkollane! (2)
Nõmm on sügisele (2, puudub üks jalg)
langend kaenlasse. (2)

Puudulised heksametrid on ka luuletuses „Suine laul“ (lk. 63).

On seepärast äärmiselt rutuline, et Eesti keeles versifikatsiooni õpperaamat ilmuks, mis neile need luulekunsti proosaliste reeglite saladused avaks.

Ja üleüldse, nad ei armasta peenikest, hoolega väljatöötatud, hästi viimisteldud¹ teost, kus suurema talendi puutel vähemalt tahtejõugi abil võiks teatava täiuseni jõuda. Nad pelgavad ponnistust². Nad teevad kergeid tööd. Neil on liig kärsitu rutt oma tooteid avalda, neid trükituina näha, avalikku, ülemaalist luuletaja tiitlit omanda. Me soovime neile suuremat kannatlikkust ja vähemat hirmu jõupingutuste ees. Ehk küll Pegasus peab vabalt ja uhkelt oma ratsutajaga luulelistesse kõrgustesse tõusma, et säääl oheldamata³ lennul heljuda, on siiski enne vaja ratsutamise kunsti õppida ja jumalik loom oma nõuete ja kalduvuste kohaseks taltsuta.

Igal kunstil on oma tehnika, luulekunstil samuti oma. Kuid on imelik vahe olemas iga muu kunsti virtuooside ja nende vahel, kes kirjutamise kunstiga, eriti luuletamisega tegemist teevad. See oluline vahe sisaldub ses, et esimesed, enne kui meistriks saada ja avalikult esineda, peavad teatud õpiaja läbi käima, ametitehnikat studeerima, harjutusi tegema, ühe sõnaga, ka õpipoisid olema. See, kes klavertaiduriks⁴ tahab saada, harjutab gammasid, oktaavkäike ja tremolot, mängib Hanoni, Czernyt ja Cramerit; kunstmaalijaks saada tahtev joonistab esiti gipskujusid ära, õpib perspektiivi seadusi tundma, maalib koopiaid, teeb skizze; tulevane komponist uurib harmooniat ning modulatsiooni ja püüab kontrapunkti saladustesse tungida. Ainult kirjanik ja luuletaja on vabastatud sellest tülikast ja igavast kohustusest õpipoisiaeg läbi käia. Teiste tehtud kirjatööde ja luuletuste lugemisest ja mingi keele oskamisest saab talle küllalt (viimast — keele oskamist —

¹ viimistelema — viimse võimaluseni välja töötama, välja viilima; ² jõupingutust; ³ taltsutamata, необузданный (sõnast „ohi“); ⁴ kunstnikuks, virtuoosiks.

ei tarvitse Eesti luuletaja mitte nii väga; kirja-
keele puudulik oskamine on normaalne nähtus ja
teavate keelevigadega kirjutamine on, vähemalt
ajalehtedes, esialgu otse sundlik). Nii pea kui ta
tunneb endale inspiratsiooni tulevat, võib ta maha
istuda ja hakata luuletusi kriipsutama. See ei
oleks veel nii paha; ükskord peab ju ikka algama.
Kuid halb on see, et ta kohe endal õiguse arvab
neid poolikuid ja ebakorrekte salmikuid ajalehe
veergudelle või Albumi lehekülgedelle publikumi
imesteldavaks saata. Ehk jälle keegi, kes on paar
tosinat halbu ja tühiseid luuletusi valmis saanud,
tunneb tungi ja prätensiooni neid kuhugi kirjasta-
miseks pakkuda.

Ja siis imestatakse meil veel meie luule vae-
suse ja suurte luuletajate äraoleku üle. Kuidas
võite tahta, et meil suuri luuletajaid oleks, kui
meie luuletajad veel ei jaksa lihtsaid väliseid vor-
mitehnika külgi omanda? *See vormi võimetus,
see tehnika ignorants¹ on kahtlemata üks meie
luule madala seisukorra põhjustest**. Mis keele-
lisesse külge puutub, siis on seegi, nagu juba
öeldud, õige vilets. Üleüldiste keelevigade lisaks
tulevad luuletajail veel need vead ja moonutused,
mida nad sõnade ja lausete kallal rütmi ja riimi
kättesaamiseks korda saadavad. Muidugi on luule-
tajaile teatud kõrvalekaldumised normaalsest kirja-

¹ tundmattus (невѣжество).

* Huvitav on siin kõrvalemärkusena tähenda, et isegi
Vene „klassilised“ gümnaasiumid, kus Ladina keelt õpetatakse
ja Rooma luuletajaid aastate jooksul tuubitakse, siiski ei
jaksa oma õpilasile loetavate luuletuste värssi ja stroofi nime-
tusi pähe panna: tunnen muidu ärksa vaimuga ja intelli-
gente noorimehi, kes värskelt gümnaasiumi on lõpetanud
ega siiski ei tea, mis on elegiline distichon, see nii üleül-
dine ja armastatud salmi vorm, ja mida nad on ise koolis
aastate kaupa „suure vaevaga“ lugenud ja tuupinud.

Exhib. univ. Tartu

keelest lubatud, kuid sel n. n. luule vabadusel, *licentia poetica* l on olemas omad piirid *.

Et sellele viletsusele parandust tuua, on vaja, et meie luuletajad enam tehnikat omandaksid, kõige elementaarsemad reeglid katsuksid endile sisse harjuta, endile hangiksid¹ tarvilised ained prosoodiast, rütmist, riimidest, et nad näituseks teaksid, mis vahe on jambi ja trohäische vahel, et nad oskaksid n. n. maskuliinseid ja feminiinseid riime lahus hoida, et nad tähtsamad kindlavormilised stroofi ja värsiliigid tunneksid, nagu ottave-riimid, tertsiinid, sonett, aleksandriin, klassilise drama värs, heksameter, eelegiline distichon.

Ja lõppeks ei pea mitte unustama meie vana rahvalaulu värsivormi, mida meil senni kahjuks — või õigemini õnneks — nii vähe on kunstluules tarvitatud (õnneks, ses mõttes, et seda ometi ei oleks osafud õigesti tarvita ja seega ainult halbu, vigaseid värse oleks sepiusetud)². Ja üleüldse, alistugu³ meie luuletajad, muude kunstnikkude eeskujul, teatavalle õpipoisiajale, enne kui nad avalikkuse ette riskivad astuda, tehku nemadki harjutusi, etüüde, katseid, kavandid, proovigu erilaadilisi värse⁴ ja stroofi kujusid, püüdku kõiksugu vormilisi raskusi ära võita ja endid tehnikas täiendada. Kui neil esialgu aineist puudus, siis võtku neid võõrailt, s. o. muulaste luuletajailt.

Siin ei ole mitte seda mõeldud, et võõraste luuletajate tõist peaks harilikka tõlkeid tegema, kus püütakse algteksti iga mõtet, võrdlust, nüanssi

* Missugused on need piirid, mis keelelises suhtes luuletajaile lubatud ja mis mitte, seda mõtleme ühes eri kirjutuses käsitleda, päälkirjal „Eesti luuletajate keel“.

¹ muretseksid; ² rahvalaulu värse vormi ja keele üle vaata: Joh. Aavik, Eesti rahvusliku suurteose keel (hind 50 k.), lk. 27—43; ³ alistuma — end alandama (подвергаться). ⁴ „Värs“ tähendab meil luuletuse üksikut rida; „stroof“ ehk „salm“ teatavat värside süsteemi.

teises keeles ära ütelda ja seda koguni samas värsivormis ja riimisüsteemis. See on hoopis isesugune kunst, mis eri kalduvusi nõuab ja omast kohast ka kasulik on. Kuid te ei valmista ju endid mitte luuletajaiks-tõlkijaiks, vaid iseseisviks luuletajaiks, luuletajaiks-loojaiks. Seks on vaja, et te võimalik iseisvalt luuletate. Ja see pärast on kasulik, kui teie inventsiooni võõras eeskuju ja mõju võimalik vähe segaks ja mõjustaks. Mida vabamini te seega võõrast ainet tarvitate, seda parem teile — harjutuse mõttes. See laenamine võib olla ainult üleüldine sisu, mõte ehk motiiv, meeoleolu, sündmus j. n. e. Te võite sest, nagu tahate ja nagu teile mõnusam, kas pikema või lühema luuletuse teha, sama või eri värsimõõdulise. Nii võite ses enam omapärast inventsiooni, leidlikkust ja isiklikku inspiratsiooni üles näidata. Sest luules, ta vormi tõttu, suur osa kunsti seisab ses, et värsi kitsais raamides leida lauseid, võrdlusi, pilte, ideid, mis sinna nagu loodud oleksid, nii et lugejal on mulje, et nad juba nagu algusest saadik on olemas olnud ja luuletaja ei ole muud teinud kui nad üles leidnud. Kindel on, et mitmed neist rütmi või eelmise riimi läbi on sisendatud ehk suggereeritud.

Edasi, oleks soovitav, et meie luuletajad ka pikemaid jutustavat laadi luuletusi katsuksid luua. Muidugi, meie päivil ei ole enam küsimus eepostest ega salmivormis kirjutatud romaanidest, nagu neid edustavad *Faust*, *Child Harald*, *Jocelin*, *Eugen Onegin*, mis iseendast küll mitte halb ei oleks, kui keegi meilgi midagi sarnast kirjutaks: Kreutzwaldi *Lembitu* ei oleks sugugi nõnda paha, kui ta keel mitte nii võimatu vilets ei oleks.

Kuid ei ole häa, kui meie luulekirjandus liig ühekülgsest lüüriliseks ja ideeliseks jääks, mis arenemist nooremate lunletajate toodang näib

osutavat¹; Enno, Suitsu ja Grünthali luule näit. ei paku pea sugugi eepilisi, jutustavaid palu, vaid on ühekülgsest lüüriline.

Siiski ei teeks natuke eepilistki elementi halba. Salapärane ballaad, valm, väike juhtumine, sündmus, muinaslooke, mis ilusasti versifitseeritud, oleks õige huvitav lugeda. Asjata meie luuletajad põlgavad seda liiki.

Õeldakse, et nüüdisajal enam ei loeta salmikuis kirjutatud lugusid; need olla ainuüksi proosale kohased. See ei ole täitsa põhjendatud. See, kes tõesti värsi maitseb, kel tõe poolest instinkti ja meelt riimitud ja rütmilise stiili kohta, loeb ka värsides esitatud juhtumist naudingul².

Ja siiski, kui meie nooril luuletajail oma õpi-ajal omist aineist puude, siis ei tarvitse nad sellepärast mures olla: versifitseerigu Eesti muinaslugusid ja müüte, mida nii rohkesti olemas. Nende hulgas on väga ilusaid, mis väärt oleksid luulevormi suurtsugu ehtes särama. Meie luuletajad leiaksid säääl võimaluse oma kõige paremaid võimeid ja külgi näidata, jutustavad, lüürised, idüllised ja pateetilised olla, sest sääälgi võib tundmusi kujuta — tegelaste tundmusi. Miks peavad need just isikulised olema?

*

Ehk küll esialgu mu eesmärk oli siin ainult välimisí tehnika külgi puuduta, tahaksin siiski ka veel teha mõned märkused stiili kohta, mis meie käsitledavat vormiküsimust lähemalt puudutab.

Kõige päält, enesest mõistetav ja igale hääle luuletajale tarbetu märkus, mida vaevalt enam tarvitseks meeletuleta (ehk küll meie luuletajad kõigiks märkusteks veel õigustavad), on see, et luuletuses vääritudumaid sõnu, nii nimetatud surnud kohti ei oleks, see on, niisuguseid mõtteta,

¹ näitavat; ² lõbutundega.

eluta, tuimi, kuivi ja kistud lauseid ning sõnu, mis riimi pärast ja rütmi sunnil on nagu vägisi vahele tõugatud ja mis muu teksti seas tunduvad imelik-võõrad ja sidetumad. Riim sisendagu, sugereerigu küll sagedasti mõtteid, lauseid, kuid lugejail olgu alati tundmus, et kõik see sisu ja mõtte loogikast on loomulikult, vajaliselt ja sunnita välja kasvanud. Järjekult, mitte sugugi paiksõnu ega karvupidi kistud riime! Hoitagu neist! Sellega teatavas ühenduses on teine nõu-
anne, mis üleüldisemalt stiili kohta käib ja mida iseäranis *meie* luuletajaile vaja meele tuleta, sest see puudutab ühte nende nõrgimat¹ külge. Luuleteos, mis seda viga põeb, on vääritud, kuigi ta muidu käsitleb huvitavimat¹ ja sügavimat ainet. See viga, mida meie luuletajaile kahjuks nii sagedasti peab ette heitma, on nende stiili üleüldine vesisus ja kahvatus, ütlemisviisi banaalsus ja labasus, nende võrdluste, piltide, värvide jõuetus ja mõjutus. See valgub nagu igav ühe-
tooniline sügisene vihm.

Sooviks rohkem teravakontuurilisemat, relieflikumat, *tihedamat* stiili, kus iga lause ja sõna sisukam oleks, enam ära ütleks, ja seda ilmekalt, ekspressiivselt ning ilusasti. Et selle vesisuse ja labasuse eest hoida, ei tarvitse sellepärast jällegi vastakasse pahesse langeda, liig keerulisesse, üleskruvitud ja tehtud stiili. Harilikumagi stiiliga võib värske ja algupärane olla. Seks on ainult vaja, et iga mõte, mis on tahetud avalda, hästi ja treh-
vavalt ning mõjusasti oleks väljendatud, et kahva-

¹ nõrgimat, huvitavimat = kõige nõrgemat, kõige huvitavamat; tarvitame siin Soome keele eeskujul iseseisva ülivõrde (superlatiivi) vormi, mis tunnuse i abil komparatiivist tuletatakse: suurem — suurim (kõige suurem), kõrgem — kõrgeim, rikkam — rikkaim, sügavam — sügavim. Uksikasjalisemalt selle ühe v. *Joh. Aavik, Katsed ja näited*, lk. 25 jgg.

tumaid, väheütlevaid kohti ei tuleks, millest silm igavusel ja hajameelselt¹ üle libiseb. Lugeja peab iga lause kohta hüüdma: „Kuis on see hästi ja ilusasti öeldud! Missugune tore ja tabav võrdlus! Päris lust ou seda lugeda! Kuidas see talt nii ilusasti ja kergesti kõik tuleb!“ Selleks on enam vaheldavust, rohkem vaimurikkust, ohtrami värvi ning nõtkust vaja kui seda senni meie luuletajad on jõudnud pakkuda. Meie luule on liig hall ja värvitu. Keegi luuletaja (Enno), kel näib olevat enam enesearvustust ja otsekohesust, ongi seepärast ühele oma luulekogule päälkirjaks pannud „Hallid laulud“. See päälkiri sobiks väga hästi meie luulekogude valdavale enamikule. Sooviks enam liikuvust ja sära, enam hoogu ja vaimurikkust.

Muidugi seesugune tihedam stiil, vaimukamad võrdlused ja laused oletavad ka mõtete ilu, vaimurikkust ning algupärasust, ja siin näeme kuidas vorm, stiil, laiemas mõttes on otsekoheses ühenduses mõttekombinatsioonide ja ettekujutuspiletide rikkusega. Vähe sellest, et näit. isamaast vaimustatud oldaks; et sest ilusat luuletust teha, on vaja, et selle suure vaimustuse ja armastuse avaldus koos seisaks hulgast väikseid, aga huvitavaid üksikuid mõttekesi, ja mis sagedasti ühesaainsas kujukas sõnakeses avalduvad. Toome ühe konkreeidi näituse, kuidas samast ainest, nimelt isamaast, üks luuletaja võib huvitava ja tiheda kunstiteose luua, teine labase ja vesise luuletuse sepitseda. Esimene on L. L. Runeberg, teine — J. W. Jannsen.

Mõlemad on oma rahvale hünni kinkinud, — suur au, mis juba üksi jatkab luuletajat surematumaks tegema —, „Maamme“ (Meie maa) ja „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“. Pangem mõlemaid

¹ разсѣянно, zerstreut.

hümne salm salmilt, peaaegu värs värsilt tähele, et neid teineteisega võrreldes näha, kui mõttelage, kui banaalne ja väheütlev on meie oma ja kui ilusaid ning huvitavaid kohti ja tunderikkaid, hingesse tungivaid lauseid soomlaste võrratu „Maamme“ sisaldab.

Mu isamaa, mu õnn ja rõõm,
kui kaunis oled sa!

Suured, kenad, aga üleüldised, fraasilised sõnad, mis midagi isiklikumat ära ei ütle ega sügavamale meie hinge ei ulata puutuma. Missugune tulisest ja sügavast vaimustusest pakitsev tunne väriseb selle vastu „Maamme“ laulu pateetilise hüüde taga! Kuulake:

Oi maamme, Suomi, synnyinmaa,
soi, sana kultainen! ¹⁾
(Proosatõlge: oh meie maa, Soome,
kõla, kuldne sõna!) [sündimisemaa,

Palju värskem ja helkjam on lause: „kõla, kuldne sõna!“

Labaselt ja banaalselt mõjuvad Jannseni laulus ka esimese salmi ülejäänud read:

Ei leia mina iial tääl
see suure laia ilma pääl,
mis mull' nii armas oleks ka,
kui sa, mu isamaa.

¹⁾ Võtame siin võrreldavaks Paavo Cajanderi soomekeelse tõlke, mida kui originaali käsitame, sest et see on meisterlikult tehtud, algtekstile õige lähedal ja paiguti sest ilusamgi tundub, teiseks et Soome rahva seas seda tõlkena enam lauldakse kui originaali, nii et tõlkena see ongi Soome rahva hümniks saanud. Võrdluseks paneme siiski joone alla ka rootsikeelse algteksti ühes sõnasõnalise proosatõlkega:

Vårt land, vårt land, vårt		Meie maa, meie maa, meie
Ljud högt, o dyra ord!		[isamaa,
[fosterland,		kõla kõrgesti, oh kallis sõna!

Mõtte labasust lisab siin veel stiililine labasus oma labaste riimide ja paiksõnadega „tääl“, „ka“.

Palju intensiivsemalt ja tihedamate detailvarjunditega on sama mõtte Runeberg väljendanud (Cajanderi tõlkes):

Ei laaksoa, ei kukkulaa,
ei vettä, ranntaa rakkaampaa
kuin kotimaa tää pohjainen,
maa kallis isien¹.

(ei orgu, ei kinku,
ei vett, (ega) randa (ole) aimsamat
kui see põhjane kodumaa,
(meie) isade kallis maa).

Labased ja igavad on ka Jannseni kaks viimist salmi, sest et üleüldiseid paiku labaste, üleüldiste lausetega ja labaste, vähe ilmekate -ma, -sa, -ta riimidega korrutatakse:

Sa oled mind ju sünnitand
ja üles kasvatand,
sind tänan mina alati
ja jään sul truuks surmani,
mull' kõige kallim oled sa,
mu kallis kodumaa.

Su üle Jumal valvaku,
mu armas isamaa;
ta olgu sinu kaitseja,
sind võtku rohkest õnnista,
mis iial ette võtad sa,
mu armas isamaa.

¹ Ej lyfts en höjd mot himlens
Ej sänks en dal, ej sköljs en
Mer älskod än vår bygd i
Än våra fäders jord. [nord,

Ei kergi kõrgustik vastu taeva
ei vaju org, ei uhu rand, [äärt,
mis rohkemini oleks armasta-
[tud kui meie asupaik
[põhjamaal,
kui meie isade maa.

Selle vastu on Soome hümni igas salmis — mida arvult ligi neli korda rohkem — ikka mingi huvitav ja ilus mõte, mingi „pointe“ sees, mis ta meeldivaks ja mõjusaks teeb. Peenimad on neist järgmist kolm :

Täss' auroin, miekoin, miettehin
isämme sotivat.

Kun päivä piili pilvihin
tai paistoi onnen paistehin,
täss' Suomen kansan vaikeimmat
he vaivat kokivat.

(Siin adra, mõõga, mõttega
me isad võitlivad.

Kui päike peitus pilvissa
või paistis õnne hiilgega,
siin Soome rahva raskeimad
nad vaevad nägivad).

Eks ole, missugune osav ja elegant ja prägnant ütlus: adra, mõõga, mõttega! Kuid iseäranis täis luuleilu on kaks viimist salmi :

Totuuden, runon kotimaa,
maa tuhatjärvinen,
miss' elämämme suojan saa,
sa muistojen, sa toivoin maa,
ain' ollos, onnees tyytyen,
vapaa ja iloinen.

Proosatõlge :

(Sa tõe ja luule kodumaa,
maa tuhatjärvine,
kus meie elu kaitset saab,
sa mälestuste, sa lootuste maa,
ole alati, oma saatusega leppides,
vaba ja rõõmus).

„Tõe ja luule kodumaa!“ — Kas on kunagi luuletaja oma isamaale ülistavamaid meelitusi

laulnud? Ja kui lapidaarne-paljuütlev on see „sa mälestuste, sa lootuste maa“! Milline geniaalne elegants liigutuses, mis ka luuletaja esiti oma isamaa mineviku poole näitab ja siis korraga avab tuleviku perspektiivid! — „Maa tuhatjärvine!“ — see epiteet on Soomemaa kohta iseendast mõistetav, kuid oli siiski Runebergi geeniusst vaja, et seda nii parajas paigas ütelda.

Liigutavim on veel viimne stroof:

Sun kukoistukses kuorestaan
kerrankin puhkeaa;
viel' lempemme saa hehkullaan
sun toivos, riemus nousemaan,
ja kerran laulus, synnyinmaa,
korkeemman kaiun saa.

(Proosatõlge: Su õitsmine kord puhkeb oma koorest; veel paneb meie armastus oma hõõguga su lootuse ja rõõmu tõusma, ja ükskord su laul, oh sündimisemaa, saab kõrgema kõla).

... Saab kõrgema kõla! — missugune töötusrikas, peaaegu salapäraselt prohvetlik lõpp, mis tuleviku ideaalide kõrguste poole ära kajab!

See Soome rahva ilus hümn laseb valusasti tunda meie oma vääritudust ja tühisust. Oleks see pärast tarviline, et me Jannseni vesise luuletuse ta auametist lahti laseksime, et selle asemelle mõnd teist paremat aseta.

*

Kitsast vormitehnika küsimusest ikka enam sisu laadi poole üle minnes tahaksin viimati ka voolu küsimust puuduta, milles noored luuletajad omil õpiaastail omi harjutusi ja etüüde kirjutaksid. Siin võime ainult üht teile südamele panna: ärge laske endid n. n. modernist luulest, sümbolismist, impressionismist, dekadentismist või futurismist joovasta. Ärge võtke endile sugugi

mitte eeskujuks neid luuletusi, kus arvate nägevat mainitud tendentse. Uskuge meid: mis teid säääl veetleb, ei ole harilikult mitte tõsine ilu ja soliid kunst, vaid pigemini asja uudus, välimine iseäralikkus, eriskummalisus¹. See on enamasti lihtne moenähtus, mis peagi vananeb ja mööda läheb. *Olge vanamoodsemad*. Te võidate sellega. Eriti ärge avaldage ega kujutage tundeid ja mõtteid, mida te ise tõsiselt ei ole sisemiselt läbi tunnud ega mis teie olemusele ole loomulikult omased, vaid mida te mingi võõra eeskuju või moevoolu mõjul ainult kujutlete ka omavat, sest et see moodus on. Luuletage sellest, mis teid tõesti huvitab ja liigutab. Seejuures — ka tähtis manitsus — olge alati selged. Hoidke sellest, et mingisugust kunstlikku ehk tahtlikku hämarust ja ebamäärasust taga ajate, sellepärast et säääl Grünthal või Suits muu seas ka kord mõne ebamäärase luuletuse on kirjutanud. Teie luuletus sisaldagu kindlat ja selget mõtet või meeoleolu, mil alati teatav huvitavus ja individualiteet olgu. Kui teie hinges on müstilisi sügavusi ja looritud liisid varjul, siis saavad need iseendast mingil kujul ka teie luules esile tulema ja sellele andma mingi salapärase tagapõhja, kuhu välise vaateleja kaine pilk ei ulata.

Teie luuletusel olgu oma kindel plaan ja kompositsioon, oma loogiline alg ja lõpp, nii et ta alati moodustaks ümmarguse ja lõpetatud terviku. Katsuge nii luuleta ja et märkate imestusega, et palju raskem on väikest kindlasisulist ja kindla värsiehitusega luuletust luua kui rütmita salmikus sideta lauseid kõiksugu ebamäärasist igatsust ja hääbuvist meeolelust kokku sonida. Sest säääl petate endid ise: maneer ebamääraselt, süm-

¹ isevärki, barokk olek.

bolistlikult või impressionistlikult luuleta, õigustab teie silmis pahimaid lohakusi ning tahtlikuimaid mõttetusi, mida te isegi viimati hakkate sügavateks pidama. Seepärast ühe Stéphan Mallarmé, Verlaine'i, Stefan George, Andrei Bjelõi, Walt Whitmani asemel võtke esialgu endile eeskujuks Horatius, Schiller, Victor Hugo, Pushkin, Lermontov, La Fontaine ja ta Vene epigoon Krõilov. Sest ka klaverikooli õpilasele ei anta kohe Debussy'd, Grieg'i ja Skrjabin'it mängida, vaid esialgu Haydeni ja Mozarti sonaate.

Olete kord õpiaastad läbi teinud ja viimati meistriks saanud luulekunstis, siis on teil vabadus muu seas ka kõiksugu kõrvalekaldumisi, tundmata maade otsimisi ja koguni kurioosume omal alal korda saata.

Selle puhul olgu üks õige tähtis põhjusemõtte-line asi puudutatud, mis sagedasti unustatakse ja mille päale seepärast, nüüdsel ajal iseäranis, ei või küllalt suure rõhuga tähelepanekut juhtida: seotud kõne, luuletuse üks oluline külg on kindel rütmi ja riimi süsteem; see ongi, mis luuletuse proosast eraldab ja talle annab isesuguse ilu. *Luuletus* — see on sõnadega valtsi-tantsimine. See määratud taktis õõtsumine korduvate sümmetriliste lõppkeerutustega annab selle isesuguse joovastusetunde, mida tantsijad väga hästi tunnevad. Siin sünnib imelik segitundmus, milles mulle näib peaaegu luuletuste meeldivuse ja sarmi¹ psücholoogia võti peituvat: sisus kõneldakse kindlaist asjust, sagedasti õige tõsisist, koguni nukraist ja südant lõhestavist, kuid samal ajal annab see teatavas taktis õõtsumine niisuguse tunde, et see kõik on mingisugune mäng, *tants*, mille ülesanne on niisugusena lõbu teha. Luuletaja nagu tantsiks oma kurbused ja rõõmud. Ja nagu ainult kindla-

¹ nõiduv, ilu meeldivuse.

süsteemilised ja teatud määras sümmetrilised liigutused, mille tegemine õppimist ning osavust nõuab, tantsu moodustavad ja tantsu ilu ning lõbu toodavad, nii on luuletuski seda enam luuletus ja avaldab vormina seda suuremat lõbu, mida kindlam ja ilusam on see rütmi ja riimi süsteem, kuhu mõtted ja sõnad on surutud. On mingisugune lisanauding¹ imestella, kuidas laused ja mõtted nii kitsais ja keerulisis raamides ometi sarnase hõlbu ja loomulikkusega liiguvad, just nagu ei oleks mitte nemad vormisse, vaid vorm nende ümber valatud: see on sama kui tantsijat vaadelda, kes määratud sammude ja takti süsteemis evolveerides siiski ülimalisel sundimattusel ja äärmisel graatsial näib nagu helide lainel üle põranda heljuvat.

See, kel mitte ei ole isesugust meeldivat magususe tunnet *juba ainsast rütmist ja riimidest*, luulestiili *vormilistest abinõudest*, ja kelles need abinõud ei pane helisema mingisugust kaasakõlavat viisi, mis luuletuses esitatava mõtte teatava muusikalise joovastuse meeolusse mähib, s. o. kelles *luuletus mitte laulma ei hakka*, — sellele on värsides kirjandus seitsme pitsariga kinni pandud raamat. Sel puudub meel luuletuste mõistmiseks. See ei loe luuletusis muud kui isevärki ja veidrat ja *tarbetumat* proosat.

Sellega on n. n. *vaba värs*, mis kindlat süsteemi ei tarvita ega tunnustagi, põhjusemõttes ära määratud ja hukka mõistetud: selles kirjutatud teos ei ole enam luuletus, vaid proosa². Sest seda võib niisama vähe luuletuseks nimeta, kui süsteemita hüplemist ja karglemist tantsu nimega austa. Vaba värs on üks meie aja maitse eksimus.

¹ lõbutunne (Genuss, наслаждение). ² Niisuguse „vaba värssi“ näitena võiks mainida Gustav Suitsu luuletuse „Väri-sevate haabade all“ (kogust „Tuulemaa“).

Vaba värs on mõnus vorm neile laiskadelle, kel ei ole andi või viitsimist luuletusi kirjutata, aga siiski tahavad luuletaja tiitlit omanda.

Seepärast loen siin oma kohuseks algajaid luuletajaid sellest vabast värsist hoiata, nii veetlikuna kui seesugune amorf vorm (see on vormitu vorm) oma uuduse ja hõlpusega esialgu tundubki.

Selle juure olgu veel üks teine hoiatus lisatud: ärge iialgi püüdke kõiksugu väliste, trükitehniliste abinõudega ja salmiridade vingavängapaigutamise ja vigaseks väänmise abil iseäralik ja algupärane olla, sest need odavad veiderdused on juba õige labaseks ja banaalseks kulunud ega imponeeri kellelegi enam.

Lõppeks peame end kindlustama ühe valearu-
saamise ehk väärkäsituse vastu, mida ei jäeta meie kirjutuse kohta tegemata. Nimelt sellest tul-
lakse kahtlemata kohe järeldama, et meie tahtvat
ainsa harjutamise abil luuletajaid teha. Kuid mitte
nii ei ole meie kirjutus mõeldud. Harjutusi ja
õpiaega soovitades ei taha me öelda, et nende
abil igaüks võib tõsiseks luuletajaks tõusta. Loo-
mulik on, et annet ja kaasasündinud eeldusi
peab olema. Harjutused on ainult seks, et seda
annet välja harida ning teda ta kõrgeimale arenu-
sele viia. Sest suurimgi anne nõuab harjutusi,
koolitamist, tööd. Hoffmann ei saaks mitte nii
hästi klaverit mängida, kui ta omal ajal ei oleks
gammasid harjutanud. Ja olen kindel, et luuleta-
jadki sest reeglist hoopis väljaspool ei ole, sest on
ju loomulik ja endastmõistetav, et see paremini
üht kunsti oskab, kes sellega sagedasti ja palju
tegemist teeb. Meie paremategi nooremate luule-
jate üks viga on seepärast kahtlemata see, *et
nad liig vähe luuletavad*. Nad on nähtavasti kõik-
sugu muis tõis ja talituis sel määral kinni, et
nad mahti ei leia oma armsale kalduvusele järele
anda, ja vaheajal nende luulesulgu roostetab. Nad

peaksid enam *elukutseliselt* luuletama. Kuid kas tohime seda inimestelt nõuda meie oludes, kus me alles oleme võimetumad omalt poolt seks tarvilist majanduslikku „all-ehitust“ andma? Seejärest peame sellega leppima, kui meil elukutseliste luuletajate puutel need, kes juhuliselt paar-kümmend luuletust kirjutanud, luuletajaina esinevad.

Muidugi, kordan, talenti peab olema. Öeldakse, et talent viletsaiski oludes „läbi lööb“.

Kuid kust teada, kas keegi on luuletaja-olemiseks sündimisel heldelt feelt tarvilised eeltingimused kaasa saanud. „Kas ma olen luuletaja?“ — selle südametunnistusküsimuse peaks endale asetama igaüks, kes oma luuletusi laseb või tahab lasta trükkida ja seega luuletaja üleva nime pääle prätendeerib. Sest ei ole ju sellest küllalt, et keegi on paar-kümmend luuletust elukubreerinud ja trükis avaldanud. Mis on loomupärase, „sündinud“ luuletaja tunnismärk? Kõige päält see, et ta *tahab* luuleta. Peab luuletamise *tung* olema, mitte mingi välise moe või voolu sunnil, järeleahvimisest, koketeriist, et mõnele neiule imponeerida, vaid tõsine, sisemine, kaasasündinud tung, mida muud huvid, tegevused, elumuredki ei jaksa maha suruda ega ära lämmata, vaid mis alati esile puhkeb ja rahuldumist nõuab. Peab salmikute loomisest lõbu ja sisemist rahuldust leidma. See on igatahes mingisuguse ande ja kalduvuse tunnismärk, sest tavaliselt ei taheta seda häämelega teha, milleks annet ega kalduvusi ei ole ega milles edasi ei jõuta. Teine tunnismärk on vahest veelgi mõõduandvam: peab võima salmikuid — mitte halbu, vaid häid, vähemalt rahuldavaid — teatava kergusega kirjuta, ilma liig suurte jõupingutusteta. Vaja, et see küllusega ja spontaanimini sule alt välja tuleks, nagu allik üle voolaks. Muidugi, mõistuse, maitse ja tahtejõu

abil võib küll meisterlikka ja veatumaid värse kokku seada. Mitmed on seda teinud, näit. Prantsuse luuletaja Hérédia, see kuulus sonettide treial, kes kuude kaupa võis ühe väikse luuletuse kallal nokitseda. Kuid saadus on siis ikkagi natuke külm ja kuiv, nagu marmorkuju. Kergema vaevaga väljatulnud värsidel aga on enam värskest, soojust ning sulavust. Kõik suured, sünnipärased, nõnda ütelda tõulised, raassilised luuletajad on teatava kergusega oma salmikuid tootnud. Goethe kohta öeldakse, et ta neid käiksest raputanud. Ja Rooma luuletaja Ovidius kiitleb endast, et ta ka proosas katsunud kirjuta, kuid

Sponte sua carmen numeros rediebat ad aptos,
Et quod temptabam scribere, versus erat¹.

Kuid see kerguse nõue ei käi töö ja harjutamise nõudele vastu. Teatav loomulik osavus peab olema, selleks et ülepää maksab luuletajaks hakata, ja suurimgi loomulik anne nõuab harjutust ja väljahirimist, ainult selle vahega, et andeline inimene harjutustes palju rutemini edasi jõuab ja nimelt kaugemale, suuremale täiuselle kui väheandeline. Järelikult harjutama ja jõudu pingutama peab.

Seepärast, oh noor algaja, kes unistad end olevat Muusade väljavalitu, või igataheks seks saamas, ma tahaksin sulle veel lõpuks korrata selle mõistliku ja tulusa nõu: oma ülevate inspiratsioonide tuulpeo aegadel — inspiratsioonide, mida enamasti on tekitanud mõni hingekas nägu või veetlev keha oma keeldumise või lubamisega —, kesk kõrglennuka või peennüansseeritud luule toodangut, kuhu sa tahad panna oma noore ja ilusa hinge kogu tulisuse ja hoo ja melankoolia ja milles arvad saavutavat Suure Luule kõrgei-

¹ Luuletus enesest alati kätte sai kohase rütmi,
Ja mis katsusin kirjuta, oligi värs.

mad tipud, ning tumedas ülevuses või pigemini ülevas tumeduses peaaegu ületavat¹ meistrid, keda imetled ja jäljendad, — keskel kõike seda võta ühe oma ekstaasi tuulevaikuse ajal mingi vähem isiklik aine, üsna lihtne, koguni üsna banaalne, mingi väike looke, legend, allegooria, mõte, aforism, anekdoot, mis sulle meeldib, asu tööle ja katsu see seada värsidesse ja sest teha luuletus korralik ja mõnus, väljatöötatud ning selge, ja püüa ses avalda kogu oma talendi tehniline osavus, vormikindlus ja stilimaitse. Tee seda, nagu noor anderikas pianist, kes, pärast seda kui on oma meeleolud lasknud välja puhkeda tormilistesse või intiimidesse improvisatsioonidesse, jälle klaveri ette istub, et kõiges rahun ja kõigil hoolel ning agarusel harjutella seda või teist Mozarti sonaati, seda või teist Czerny etüüdi, mis ta õpetaja talle üles annud, *sest et ta tahab kord saada päris kunstnikuks omal alal.*

Igatahes, kui teile luuletamine ei ole lõbus ja huvitav tegevus, loomupärane tung, mis teid vastustamata paneb endale anduma, nagu muusikat meest oma armastatud instrumenti mängima; kuteil raske on sellekohaseid aineid ja mõtteid leida ja vaevaliselt peate riimi otsima, mis õigel luuleajal nagu iseendast esile kergib; kui te aasta jooksul vaevalt ainult kümme-konnan võrdlemisi keskpäraseid luuletusi jaksate endist välja pigista, ja kui te seda vähest viljakust püüate seleta ja vabanda liig välist laadi asjaoludega, nagu aja puutega, väikse sissetulekuga, halva kortriga, — siis võite endid selle kindla ja ümberlökkamata tunnismärgi omanikus pidada, *et te mitte ei ole luuletaja!* Teil võib olla luuletaja hing ja luulelised mõtted, kuid te jagate meie, harilikkude surelik-

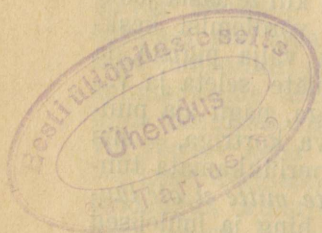
1) üle olevat (превосходить).

kude saatust, kellele antud ei ole omi tundeid ja mõtteid kaasinimestele värsides avalda.

*

Eesti luule oma tasapinna poolest on alles madal ja nõrk; andevaesuse lisaks on luuletajaline harimattus ja kirjaoskamattus suur. Siiski sellest hoolimata ei tarvitseks väga pessimist olla. Kõik võib veel paraneda. Peab lootma, et meilgi kord geeniused ilmuvad.

Palju ripub siiski ka, nagu nägime, luuletajate hääst tahtmisest; peab soovima, et nad tahaksid endile anda parema kirjandusliku hariduse, katsuksid käsitleda huvitavamaid ja mõjuvamaid aineid, oma teoste kallal suurema hoolega töötaksid, ja kõige päält värsitegemise reeglid tundma õpiksid. See tõstaks märksa meie luule üleüldist tasapinda, ja ainult hääst ja viljakast pinnast võib ükskord välja tärkata see ilus ja uhke taim, see särav ja suurtsugu õis, mille nimi on — GEENIUS.

Osaiühisuse „Noor-Eesti Kirjastus“

tänavukevadised kirjanduslised uudised :

a) ilmunud :

- A. H. Tammsaare : *Poiss ja liblik*. Novellid. Hind 80 kop.
Friedebert Tuglas : *Felix Ormusson*. Romaan. Hind 1 rbl.
80 kop.
Friedebert Tuglas : *Kaks juttu*. (Hingemaa. Hunt.) Hind 10 kop.
Guy de Maupassant : *Sõjajutud*. Prantsuse keelest tõlkinud
K. Martinson. Hind 10 kop.

b) Suviste pühadeks :

Noor-Eesti V album.

A. Kitzbergi *Külajutud II*.

Eesti paremad luulekogud :

Ernst Enno, *Uued luuletused*. Hind 50 kop.

Juhan Liiv, *Luuletused*. Hind 1 rbl. 80 kop.

Villem Grünthal, *Laulud*. Hind 60 kop.

V. Ridala, *Kauged rannad*. Hind 80 kop.

Gustav Suits, *Elu tuli*. Hind 10 kop.

Gustav Suits, *Taulem.a.* Hind 1 rbl.

SÕJAAJAST HOOLIMATA

tuleb elu harilik käik alal hoida, ka kunstis.

Eesti algupärase kirjanduse sõjaaegsed ainukesed tooted on

„NOOR-EESTI“ UUDISED :

- O. Luts, *Kirjutatud on . . .* Novell. Hind 1 rbl. 20 kop.
O. Luts, *Mahajäetud maja*. Dramaatiline kavand. H. 40 kop.
J. Mändmets, *Meri*. Kogu novella. Hind 1 rbl. 20 kop.
S. Vardi, *Esimesed tuuled*. Kogu novella. Hind 80 kop.
J. Mark, *Ungari kirjanduse ülevaade*. Hind 25 kop.
J. Mark, *Ungari antoloogia*. Kogu novella. Hind 90 kop.
Loodus ja inimene. E. Ü. S. „Ühenduse“ toimetus nr. 1.
Kogu loodusteadlisi töid, hulga piltidega. Hind 75 kop.
M. Pill, *Päriovus*. Hulga piltidega tekstis. Hind 40 kop.
J. Aavik, *Kas uuendada või mitte?* Hind 40 kop.
K. Einbund, *Raamatukogude seesmine korraldus*. H. 50 kop.
Fr. Tuglas, *Juhan Liiv*. Hind 60 kop.
V. Blos, *Prantsuse revolutsioon*. Tõlkinud Bernhard Linde ja
Joh. Audova. Hind 3 rbl.
L. N. Tolstoi, *Ivan Iljitschi surm*. Tõlkinud A. H. Tammsaare.
Hind 20 kop.

„Noor-Eesti“ varemalt ilmunud väljaandeid kui ka kõike muud müügilolevad Eesti kirjandust võib meie kaudu tellida.

Raamatukogudele kõige kasulikumad tingimised. — Juhatuskirjad hinnata.

Tellimised saata : Osatühisus „Noor-Eesti Kirjastus“,
Юрьевъ, Лифл.

OSAÜHISUS „NOOR-EESTI KIRJASTUS“.